

Harjoittelijan projekti syksy 2017

Korkeakouluharjoittelija Mimmi Partanen

Lapsille suunnatun version laatiminen YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentista

Lapsiasiavaltuutetun toimiston korkeakouluharjoittelijoilla on ollut tapana toteuttaa jokin lapsen oikeuksiin liittyvä projekti harjoittelun aikana. Minun tämänsyksyisen projektinani on ollut laatia yhdestä YK:n lapsen oikeuksien komitean antamasta yleiskommentista lapsille suunnattu versio. Samalla oli tarkoitus luoda jonkinlainen malli, jonka avulla muista yleiskommenteista saisi tehtyä lapsille suunnatun version.

Lapsen oikeuksien komitea on lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa valvova toimielin. Lapsen oikeuksien komitea antaa lapsen oikeuksien sopimuksen tulkinnan avuksi yleiskommentteja, jotka voivat koskea sopimuksen yksittäisiä artikloja tai muita sopimukseen liittyviä temaattisia kysymyksiä. Yleiskommenttien tarkoitus on selventää sopimuksen sisältöä kaikille niille, jotka ovat tekemisissä lasten tai lapsen oikeuksien kanssa. Yleiskommentit on tarkoitettu myös lapsille, mutta komitea ei ole kirjoittanut niitä erityisen lapsiystävälliseen muotoon. Jotta yleiskommentit voisivat tavoittaa suoraan lapset, niistä tulisi tehdä erityisesti lapsille suunnattuja versioita.

Lapsiasiavaltuutetun lain mukainen tehtävä on edistää lapsen oikeuksien ja edun toteutumista. Yksi tapa edistää lapsen oikeuksien toteutumista on tiedottaa lapsen oikeuksista suoraan lapsille, joka on ollut projektini keskeinen tarkoitus. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommenteissakin kehoitetaan sopimusvaltioita levittämään yleiskommenttia laajalti hallintorakenteissa, sekä myös lasten ja kansalaisyhteiskunnan keskuudessa, joka edellyttää sitä, että yleiskommenttia käännetään asiaankuuluville kielille ja siitä tehdään lasten näkökulmasta helppokäyttöisiä versioita.¹

Valitsin työstettäväkseni yleiskommentin nro 12, joka käsittelee lapsen oikeutta tulla kuulluksi. Lapsen oikeus tulla kuulluksi on yksi lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisimpiä oikeuksia. Valitsin kyseisen yleiskommentin projektiin sen vuoksi, että se koskettaa lähtökohtaisesti kaikkia lapsia ja se liittyy keskeisesti niin lapsen arkielämään esimerkiksi koulussa ja kotona, kuin mahdolliseen lasta koskevaan hallinnolliseen ja oikeudelliseen menettelyyn.

Päätin toteuttaa projektin laatimalla yleiskommentista kirjallisen version, jossa yleiskommentissa oleva asia olisi kuitenkin kirjoitettu lapsiystävälliseen muotoon. Mahdollisuuksia olisi tietysti ollut muitakin, yleiskommentista voisi tehdä vaikka netissä toimivan pelin tai videon. Oma osaamiseni ja mielikuvitukseni ei kuitenkaan tällä hetkellä riittänyt siihen. Kirjallisen version pohjalta yleiskommentin voi tietenkin saattaa

¹ Ks. esim. yleiskommentti nro 12, kohta 7 (CRC/C/GC/12).

myöhemmin eri muotoihin. Lähdin kuitenkin liikkeelle siitä, että yleiskommentissa kerrotut asiat saisi ilmaistua lapsille ymmärrettävällä kielellä.

Lähdin työstämään yleiskommentista lapsiystävällistä versiota, jota varten etsin yleiskommentissa keskeisimmät ja eniten lapsia itseään koskevat asiat. Tarkoitukseni oli saada tiivistettyä tekstiä, jotta sen keskeiset asiat tulisivat paremmin esille, eikä sen lukeminen olisi liian raskasta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston lakimies Merike Helander oikoluki työstämäni kirjallista versiota ja kiinnitti huomiota esimerkiksi liian monimutkaisiin ilmaisiin sekä asiasisällön oikeellisuuteen. Omaa versiota työstäessäni huomasin, kuinka haastavaa juridista tekstistä on muokata lapsille helpommin ymmärrettäväksi. Tekstin pitäisi olla lyhyempi ja yksinkertaisempi, mutta asiasisältö ei kuitenkaan saisi muuttua. En halunnut myöskään aliarvioida lapsia, jonka vuoksi juridisiakin termejä saa mielestäni olla, kunhan ne selitetään kunnolla.

Oman kirjallisen versioni rakenteessa päätin noudattaa osittain yleiskommentin mukaista rakennetta. Aluksi yleiskommentissa käydään läpi lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan ensimmäistä kohtaa, lapsen oikeutta kertoa näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Sen jälkeen käydään läpi artiklan 2 kohtaa, lapsen erityistä oikeutta tulla kuulluksi hallinnollisessa ja oikeudellisessa menettelyssä. Lisäsin itse joidain esimerkkejä suomalaisesta lainsäädännöstä, jonka avulla asiaa pystyi hieman konkretisoimaan. Ihan alkuun kirjoitin lyhyesti YK:sta, lapsen oikeuksien sopimuksesta sekä lapsen oikeuksien komitean yleiskommenteista. Loppuosaan kirjoitin tiivistelmän yleiskommentin keskeisestä sisällöstä sekä listan vaikeista käsitteistä.

Päätin kirjoittaa versiooni monet alaotsikot kysymyksen muotoon. Otsikon alla on tarkoitus vastata otsikossa esitettyyn kysymykseen. Alaosikoita ovat esimerkiksi; *Kenen oikeus? Kenen velvollisuus? Missä asioissa lapsen mielipidettä on kysyttävä? Miten lapsen mielipide on huomioitava?* Kaikkia otsikoita ei kuitenkaan kannattanut kirjoittaa kysymyksen muotoon, mutta ainakin pääkohdissa se toimi mielestäni.

Yksi olennainen osa projektin toteuttamista oli se, että vierailisin koulussa jollakin oppitunnilla, jolloin lapset voisivat tutustua yleiskommenttiin ja antaa siitä palautetta. Tätä tarkoitusta varten sovimme vierailusta Käpylän peruskoulussa. Tilaisuudessa oli paikalla yhteensä noin 20 lasta 5.-9. -luokilta.

Kouluvierailun tarkoituksena oli selvittää, ymmärtävätkö lapset kirjoittamaani versiota yleiskommentista, olisiko yleiskommentissa jotain parannettavaa ja minkälainen yleiskommentin lopullisen ulkoasun tulisi olla, jotta se houkuttelisi lapsia lukemaan. Tehtävä oli mielestäni haastava, koska lyhyessä ajassa lasten tulisi perehtyä kirjoittamaani versioon sekä osata antaa siitä jonkinlaista palautetta.

Mielestäni ei ollut mielekäästä pyytää lapsia lukemaan 8-sivuista tekstiä läpi, joten kävin yhteisesti läpi yleiskommentin pääsisällön. Sen jälkeen lapset jakautuivat viiteen ryhmään. Jokainen ryhmä sai etsiä yleiskommentista vastauksen yhteen kysymykseen, esimerkiksi siihen, missä asioissa lapsen mielipidettä on kysyttävä. Lasten tehtävänä oli pohtia, löytyykö yleiskommentista selkeä vastaus kysymykseen, ja onko vastaus helppo ymmärtää. Noin 5-10 minuutin jälkeen kiersin kysymässä ryhmien pohdintoja. Kaikki ryhmät olivat löytäneet keskeiset asiat, eikä heillä ollut lisäkysymyksiä.

Seuraavaksi kävimme yhdessä läpi sitä, mitä tarkoittaa lapsen erityinen oikeus tulla kuulluksi hallinnollisissa ja oikeudellisissa asioissa. Sen jälkeen lapset saivat pohtia, miten lapsen oikeus kertoa mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa eroaa lapsen erityisestä oikeudesta tulla kuulluksi hallinnollisessa ja oikeudellisissa asioissa. Olin ajatellut itsekini etukäteen, että tähän kysymykseen vastaaminen ei välttämättä ole kovin helppoa. Kaikki ryhmät eivät osanneet vastata kysymykseen, joka tarkoittaa sitä, että asiaa pitää vielä

täsmentää kirjallisessa versiossa. Mielestäni lapsen on tärkeää tietää, missä tilanteissa kuuleminen ja mielipiteen kertominen on vapaamuotoista, ja milloin se on hänen menettelyllinen oikeutensa, jolloin kuulematta jättäminen on peruste päätöksen tai tuomion muuttamiselle.

Vierailulla esiin nousi hyvää pohdintaa esimerkiksi siitä, mitä käy jos, vanhempi ei kysy lapsen mielipidettä lapselle tärkeässä asiassa. Vaikka vanhemmalla on lain mukaan velvollisuus kysyä lapsen mielipidettä, vanhemman tekemää päätöstä ei voi saada muutettua sillä perusteella, että lasta ei ole kuultu. Se voi toki johdattaa huonoihin väleihin lapsen ja vanhemman välillä. Yhtenä asiana pohdittiin myös sitä, miten voidaan varmistua siitä, että lasta hallinnossa tai tuomioistuimessa edustava vanhempi oikeasti välittää lapsen oman mielipiteen viranomaisille. Nämä lapsia mietityttävät asiat voisi hyvin selvittää kirjoittamassani yleiskommentissa.

Kouluvierailulle varattu aika 1,5 tuntia kului yllättävän nopeasti. Vierailu sujui mielestäni hyvin, ja lapset kysyivät ja keskustelivat asiasta. Suuri osa ajasta kului kuitenkin siihen, että kerroin lapsille yleiskommentin sisällöstä. Esitelmän pitämisen sijaan olisin voinut aktivoida lapsia enemmän ja ehkä esittää tarkempia kysymyksiä, joihin vastaamalla olisin saanut enemmän palautetta itse kirjallisen version sisällöstä. Palautetta kuitenkin sain, ja pidän sitä erittäin tärkeänä ja arvokkaana. Lapset kokivat kirjoittamani yleiskommentin alkuosan selkeäksi ja helposti ymmärrettäväksi. Alkuosassa siis kerrotaan lapsen yleisestä oikeudesta mielipiteen kertomiseen. Toisen osan, jossa kerrotaan lapsen erityisestä menettelyllisestä oikeudesta tulla kuulluksi, lapset kokivat hankalammaksi ymmärtää. Näin ollen sitä tulisi selkiyttää. Yleiskommenttiin ulkoiseen muotoon kaivattiin ehkä jotain väriä, ja muutama kuvakin voisi toimia. Tuotiin kuitenkin esille, että kuvia ei tule olla liikaa, jotta sisältö pysyy selkeänä ja asiallisena. Lasten mielestä keskeisiä asioita voisi korostaa, jotta yleiskommentista olisi helppo lukea pääkohdat ja yksityiskohdista voisi lukea lisää oman kiinnostuksen mukaan.

Projektin yhtenä tavoitteena oli tuottaa malli, jonka mukaisesti muistakin yleiskommenteista pystyisi tekemään lapsille sopivan version. Tähän tavoitteeseen en ehtinyt paneutua kovin syvällisesti, koska yleiskommentit eivät ole kovin identtisiä. Yleiskommenteissa voidaan ottaa kantaa lapsen oikeuksien sopimuksen yksittäisiin artikloihin, mutta myös esimerkiksi tiettyyn teemaan, joka tekee tehtävästä haastavan. Näkisin kuitenkin, että tässä versiossa käyttämäni yleistä rakennetta pystyisi käyttämään esimerkiksi lapsen etua koskevaan yleiskommenttiin, joka on hyvin keskeinen yleiskommentti lapsen oikeuksia tulkittaessa.

Koin projektin tärkeäksi ja mielekkääksi erityisesti siksi, että yleiskommentit on tarkoitettu myös lapsille ja niistä tulisi tehdä lapsiystävällisiä versioita. Oikeustieteen opiskelijana sain melko ainutlaatuisen tilaisuuden päästä keskustelemaan suoraan lasten kanssa lapsen oikeuksiin liittyvistä kysymyksistä, joka oli erittäin virkistävää ja avartavaa, vaikkakin vierasta minulle. Projekti toteutetaan yleensä yhdessä toimiston toisen harjoittelijan kanssa, mutta koska tänä syksynä olin ainut harjoittelija, toteutin projektin suurimmalta osalta yksin, toki Meriken avustuksella. Sain apua myös yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston viestintää opiskelevalta korkeakouluharjoittelijalta. Hän muun muassa kommentoi tekemääni diaesitystä, ja tuli kouluvierailulle mukaan, esitellen samalla yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintaa lapsille. Kouluvierailu oli paljon mukavampi toteuttaa kaksin, varsinkin, kun minulla ei ole paljon kokemusta lasten kanssa toimimisesta.